

Саша Антонијевић

Дипломирани теолог

Историја Српске православне црквене општине у Комарну

Сажетак: Комарно је град у Словачкој, и већ шест векова има православну црквену општину. То је некада била једна од најсевернијих црквених општина Карловачке митрополије. Често је у животу Српске цркве (нарочито Карловачке митрополије) и српског народа имала битну улогу. Након промена државних граница и асимилације Срба, православна црквена општина у Комарну променила је јурисдикцију. Данас је под јурисдикцијом Православне цркве чешких земаља и Словачке.

Увод

У Комарну у Словачкој (мађарски Комаром, некада српски Коморан) вековима је постојала српска православна црквена општина. Комарно се налази на речном сплету Дунава, Вага, Грана и Мораве, а близу је и Беч, те је то било „најважније место дунавске флотиле“, најутврђенији град између Будима и Беча. Још од угарског краља Матије Корвина значајан део угарске војске (и дунавске флоте) чинили су Срби, а и доста српских трговаца је живело у Угарској. Досељени Срби су у неким угарским местима мењали национални састав, а утицали су и на привредни и културни живот тих места. Основа око које су се окупљали и опстајали Срби била је њихова Црква. Црква која је водила ка спасењу Хришћана, избеглим Србима нудила је и овоземаљско уточиште на основу привилегија које је издејствовала од Бечког двора.

Срби се, по неким мађарским и српским историчарима, у овим крајевима горњег Подунавља помињу још после досељавања Словена у Панонију. Ту су и дочекали досељавање Мађара. Били су познати као добри лађари, а често су за мађарске краљеве и ратовали (1044. године под заставом краља Самуила Абе, 1052. године у војсци краља Андрије I, и др.).¹

Тврђава Комарна никада није пала у руке Турцима захваљујући Србима.² У међувремену, Турци су освојили Будим 1526. године, и остао је у њиховом поседу све до 1686. године. За све то време је „на коморанској тврђави стајао српски шајкашки барјак, с аустријским и угарским хералдичким знацима и ћирилским словима“. Након опсаде од стране Турака, Комарно је остала хришћанска, и задуго погранична тврђава између два царстава. Постао је центар кроз који су пролазиле многе делегације, али и трговци. За Србе је то било веома интересантно време: „Из средишњих делова Србије, преко Мачве, Срема, Славоније и Барање, а потом поред Мохача, манастира Грабовца, Дунафелдвара, Дунапантелије, Стоног Београда и Тате,

¹ Ново Томић, „Спомени у Коморану“, *Даница, српски народни илустровани календар* (1997), 414.

² Кратко о српским споменицима у Словачкој, Музеј православне цркве Бр. К-8231 од 3. оз. 1993. године, Београд, стр. 1.

могло се тада доспети чак до Коморана пролазећи готово само кроз српска села и засеоке и делове мађарских вароши у којима су живели Срби“.³

Почетком XVI века Срби су имали и Павла Бакића, храброг и способног војсковођу, великог јунака о чијим су мегданима са Турцима певало и на немачком језику. Био је и српски деспот. Није само ратовао против Турака, већ је организовао одличну обавештајну службу. Често су му у посету долазили српски монаси и трговци, носећи веома битне информације. Павле Бакић је, иначе, подигао и православну цркву у Холичу, једну од три српске православне цркве на територији данашње Словачке.

Комарно су Турци поново опседали 1594. године, али захваљујући храброј и мудрој одбрани српских војника и шајкаша, предвођених командантом Вуком Станчићем, успешно је разбијена опсада. Када су Турци заузели и Будим 1541. године, и како су тада биле уништене све шајкашке станице на доњем и средњем Дунаву, Комарно је постало главно шајкашко седиште. О српским шајкашима академик Гаврило Витковић записао је: „Јунаштвом и дурашношћу надмашили су и саме Шпартанце“. Једноставније речено ти Срби су се „одликовали грађењем убојних лађа и вештином војевања на води“.⁴ После нових ратова, на српским шајкама испред Комарна потписан је 1605. године мир. Убрзо је уследило досељавање у Комарно Срба из Српског Ковина.⁵ Они су са собом донели своје привилегије које су добијали за заслуге од угарских краљева још од 1405. године.⁶ Досељавање ових Срба, махом трговаца и занатлија, који су били образовани и познаваоци грађанских права привилегованих градова и српског национа, у живот комарнских Срба удахнут је нови дух. Срби су почели да добијају племићке титуле, у наступајућем мирном периоду почели су да се богате, а развилаје се и чисто српски крај у центру Комарна. Срби су почели да се баве трговином, и њихови трговачки путеви су водили од Беча, па све до Солуна. Сва раније привилегије из Српског Ковина, Србима у Комарну потврдио је и краљ Фердинанд III 1655. године, што је играло велику улогу у дочеку патријарха Арсенија Чарнојевића. Уследила је нова потврда привилегија 1677. године. Након великих услуга српских војника у сламању турске опсаде Беча и окупације Угарске, на пролеће 1690. године Срби из Комарна су за Беч послали преговараче — српског племића Адама Фелдварију и чувеног српског војсковођу у аустријској војсци Јована Монастерлију. Цар Леополд I потврдио је Србима из Комарна привилегије 14. априла 1690. године.

Духовни живот Срба у Комарну

У Комарну је саграђен први православни храм посвећен Ваведену Пресвете Богородице 1511. године,⁷ тако да су се Срби (у већем броју) тамо вероватно доселили у

³ Давидов, Динко, Споменници будимске епархије, Просвета-Београд, Републички завод за заштиту споменика културе-Београд, Балканолошки институт САНУ-Београд, Матица српска-Нови Сад, 1990, 106.

⁴ О шајкашима више види у Церовић, Љубивоје, *Срби у Коморану*, Прометеј, Нови Сад, 2011, 7–12.

⁵ Срби су се борили на Дунаву на страни мађарских владара, и као такви су добијали одређене привилегије. Када су Турци 1439. године спалили Ковин, краљ Владислав је преселио Ковице на једно острво близу Будима. То место је добило име Српски Ковин, а Срби су задржали све привилегије из Ковина. После пораза у Мохачкој бици 1526. Године, пали су и Будим, и Пешта, и многа друга места, па су се Срби из Српског Ковина преселили у Комарно.

⁶ Угарски краљ Сигисмунд дао је 1405. године повластице Србима у Ковину. „...остварили су права која се односе на употребу матерњег језика и слободу вероисповести. Обезбеђена им је унутрашња самоуправа. Били су ослобођени плаћања већине пореза, приреза и разних даждина. Поред права да држе сајам, добили су патронско право да бирају и постављају свештенике, које је потврђивао надлежни епископ.“ Церовић, Љубивоје, *Срби у Коморану*, Прометеј, Нови Сад, 2011, 27.

⁷ САВА, епископ шумадијски, Инвентар Српске православне црквене општине у Комарну из 1886. године, *Гласник* 4 (април 2001), 75. На печату који је до данас сачуван и чува се у цркви у Комарну, ћирилицом пише да је црква посвећена Ваведену Пресвете Богородице, и пише датум 17. мај 1511.

другој половини петнаестог века, након пада Српске деспотовине 1459. године. Тамо је постојала и црквена општина, о чему сведочи и сачувани печат, а Срби су имали и своје засебно гробље. Из тог периода, прве половине XVI века, остало је сведочанство о црквеном животу преко боголуждених књига. Чувено Коморанско јеванђеље, Типик Светог Саве Освећеног — Коморански типик (из XIV века), комплет Минеја (на њима запис из 1547. године), и Посни триод (на њему запис из 1531. године), што говори о пуном богослужбеном животу коморанске црквене заједнице. Почетком XVI века у Комарно долазе и хиландарски монаси, а претпоставља се да је у Комарну и подигнута црква посвећена Ваведењу, баш због везе са Хиландаром.

Свештенослужитељи су махом били јеромонаси, а 1552. године помиње се „поп Владислав“, док се 1571. године помиње неки свештеник коме се не наводи име.⁸ Плату им је одређивала Дворска комора. У другој половини XVI века путописац Стефан Герлах забележио је да је у Комарну постојала дрвена православна српска црква, и да су Срби имали и своје гробље.

Нешто касније, досељавањем Срба Ковинаца, доспеле су у Комарно нове иконе и богослужбене књиге.

Неки историчари наводе 1609. годину као време када је српска црквена општина у Комарну ушла у састав Пећке патријаршије, и тако постала њена најсевернија црквена општина.⁹

Црквеном општином је управљао Христијански сабор који су чинили сви одрасли мушкарци. Овај Сабор је одлучивао о питањима цркве, свештеника, учитеља, али понекад и о међусобним неспоразумима верника. Управу Христијанског сабора чинили су црквени отац и његови помоћници — црквени синови. Бирани су на по годину дана, могли су да буду бирани поново, и редовно су подносили извештаје о свом раду. Занимљиво је да су рачуни увек били „чисти и прави, без сваке хрибе“. Црквени отац и црквени синови били су пореклом махом из угледних српских породица, образовани и морални.

У том граду рођене су многе значајне личности српског народа. Ту су долазили за духовнике и неки хиландарци. Приликом проширивања тврђаве у Комарну, 1648. године, срушена је стара српска цркве, и подигнута је нова. Вероватно је била од дрвета, јер је касније преношена. Нешто касније, 1664. године, саграђена је нова црква. Остало је записано: „1664. месеца марта 18. дан. Почесмо да градимо цркву садашњу.“ И још: „Већ 21. новембра идуће године црква је била завршена: Кад посвети цркву владика будимски Виктор“.¹⁰ Осветио ју је будимски митрополит Виктор (1660–1684).¹¹ Ова црква изгледа да је била грађена од чврстог материјала, вероватно камена. Изглед ове велике цркве од чврстог материјала сачуван је на бакрорезу, који је за комарнску цркву израдио Захарије Орфелин 1671. године у Бечу.¹²

⁸ Давидов, Динко, Споменници будимске епархије, Просвета-Београд, Републички завод за заштиту споменика културе-Београд, Балканолошки институт САНУ-Београд, Матица српска-Нови Сад, 1990, 108.

⁹ Церковић, Љубивоје, *Срби у Коморану*, Прометеј, Нови Сад, 2011, 14. Овде није узета у обзир српска црквена заједница и црква у Трнави у Словачкој, која завређује посебну пажњу. Српску црквену општину у Трнави основали су Срби и Грци из Комарна почетком XVIII века. Tichon, biskup komárnansky, „Pravoslávie na zápádom Slovensku“, *Pravoslávni kalendar Ročenka* 2007, 91.

¹⁰ Давидов, Динко, ..., 113.

¹¹ Д. Ј. Поповић, *Срби у Коморану*, Историјски часопис САН, непознат број, стр. 197. САВА, епископ шумадијски, *Инвентар* ..., стр. 75 Владика Сава о томе пише: „Митрополит Виктор је 21. новембра 1665. године осветио цркву у познатој српској оази у Коморану, а 1668. забележена је такође његова канонска посета овој завичајној српској колонији.“ Ово, и више о митрополиту Виктору види у Српским јерарсима, стр. 80.

¹² Церковић, Љубивоје, *Срби у Коморану*, Прометеј, Нови Сад, 2011, 36.

До дана данашњег остао је сачуван протокол ове црквене општине који се водио од 1659. до 1777. године. Епископ будимски и прочита Дионисије Новаковић, овештао је четврту цркву 1756. године.¹³

Како се Хришћани у великом рату, који се водио од 1683. године, почели да побеђују Турке, српски патријарх Арсеније III Чарнојевић боравио је у Комарну почетком 1687. године, покушавајући уз помоћ тамошњих Срба да сазна намере Беча према Србима у случају протеривања Турака са Балкана.¹⁴ У новембру 1689. године у Комарну је опет боравио српски патријарх припремајући Велику сеобу. Отуда је писао цару у Беч, а послао је цару Леополду и аустријском канцелару Штарембергу владику Исаију са захтевом да Срби буду примљени у царевини.¹⁵ Патријарх је у Комарну остао до почетка 1690. године.

Повлачећи се са српским народом у ономе што ће бити названо Велика сеоба, патријарх је током 1690. године од Београда стигао до Комарна. Тада се решавала судбина српског народа на територији царске Аустрије, а можда и судбина и читавог српског народа. Још док је патријарх боравио у Београду, Коморанци су послали посебног изасланика и понудили патријарху помоћ. „Већ у свом писму од 21. априла 1690, у којем им захваљује на указаној пажњи, моли он Коморанце да се у Бечу интересују за ствари српског народа те да му одмах јаве „всаку вољу и мисал господску“.¹⁶ У Комарну је патријарх био међу Србима, а близу Беча. Окруживали су га Срби који су имали блиске трговачке везе са Бечом, а знали су и немачки, мађарски и латински језик. Једно време су у Комарну боравили и митрополит Исаија Ђаковић¹⁷ и Софроније Подгоричанин¹⁸. Владика Сава пише да је српска православна црквена општина у Комарну крајем седамнаестог века заузимала „видно место у историји Пећке патријаршије с леве стране Саве и Дунава“. Патријарх Арсеније је у Комарну боравио крајем 1690. и почетком 1691. године. У јесен 1690. године, након договора у Комарну, о чему није остало много писаних трагова, српска делегација, у чијем саставу су били патријархов представник епископ јенопољски Исаија Ђаковић и коморански Србин Адам Фелдварија.¹⁹ Само неколико месеци пошто је Фелдварија био у Бечу у мисији задобијања привилегија за коморанске Србе, сада је био на истом задатку, само овога пута за све православне Србе. Фелдварија је био близак патријарху Арсенију. Патријарх је у њега временом имао све веће поверење, а са друге стране Адам Фелдварија је био племић који је знао и немачки и латински језик, а имао је и искуства у преговорима са Бечом. У Комарну је, у другој половини 1690. године, патријарх у име Српске цркве и народа примио царске привилегије за српски народ и цркву.²⁰

Нешто касније патријархово поверење задобио је и чувени комарнски српски војсковођа у аустријској војсци Јован Монастерлија (знао је латински, немачки и

¹³ САВА, епископ шумадијски, Инвентар ..., стр. 75

¹⁴ Церовић, Љубивоје, *Срби у Коморану*, Прометеј, Нови Сад, 2011, 44.

¹⁵ О овоме више види у Чакић, Стефан „Писма патријарха Арсенија III аустријском цару Леополду и канцелару Штратману, из Коморана 17. новембра 1689. године“ у *Патријарх српски Арсеније III Чарнојевић и Велика сеоба Срба 1690. године*, Свети Архијерејски Синод Српске Православне Цркве, Београд, 1997.

¹⁶ Д. Ј. Поповић, Срби у Коморану, *Историјски часопис САН*, непознат број, стр. 193.

¹⁷ Више о митрополиту Исаији Ђаковићу види у Српским јерарсима, стр. 203–207.

¹⁸ Више о митрополиту Софронију Подгоричанину види у Српским јерарсима, стр. 459–460.

¹⁹ Српски делегати добијали су корисне савете од деспота Ђорђа Бранковића (1645–1711), човека са великим искуством, који је тада био у кућном притвору у Бечу.

²⁰ САВА, епископ шумадијски, Инвентар ..., стр. 75. Привилегија је прочитана у Комарну 21. августа 1690. године, и пред представницима власти, а податак где је прочитана налази се на полеђини саме Привилегије.

мађарски језик), који је крајем 1691. године са епископом Исајом Ђаковићем био изасланик српског народа у Бечу.

Интересантан је био у Комарну сусрет духа српских црквених великодостојника и мноштва избеглог српског народа и домаћег српског становништва. Тада је Комарно било пуно избеглих Срба.²¹ У једном извештају Ратном савету у Бечу, командант Комарна је извештавао да су „српски досељеници преплавили Коморан и околину и да непрестано нови долазе“.²²

Комарно је у XVII веку имало и српску школу. То је на неки начин почетак модерног српског школства. Забележена су још пре Велике сеобе имена учитеља које је издржавала црквена општина. Као учитељ у Комарну 1690. Године био је Атанасије Даскак Србин.²³ У Комарну је четрдесетих година XVIII века као духовник боравио и чувени песник Гаврил Стефановић Венцловић.²⁴ За собом је оставио великог трага. Чувене су биле његове беседе у коморанској цркви, а увео је и позоришне представе у облику ораторијума које су одржаване у комарнској цркви.²⁵ Редовни слушацац Венцловићевих беседа у коморанској цркви био је млађани Јован Рајић, током свога вишегодишњег школовања у Комарну. касније чувени српски историчар и утемељивач српске националне историографије. У Комарну у породици Будаи (некада Будимац) рођен је Јосиф II, који је 1688. године постао темишварски митрополит.²⁶ У Комарну је 10. октобра 1817. године рођен и Антоније Нако, касније српски епископ темишварски.²⁷ Поред саме цркве у Комарну сахрањен је аустроугарски подмаршал, пореклом Србин, Павле Давидовић.

Срби су били утицајни у граду, а било је и богатих људи који су бринули о својој цркви. Нова црква је саграђена од 1754 до 1756. године.²⁸ Темеље је осветио будимски епископ Дионисије Новаковић 1754. године, а цркву је осветио 1. октобра 1756. године.²⁹ Године 1770,³⁰ црква посвећена Пресветој Богородици обновљена је

²¹ „Са патријархом Арсенијем III Чарнојевићем у Коморан дошли су црквени великодостојници, свештенство, племство, виђенији грађани. Многи који су се као избеглице населили у околини града, овде су трајно остали.“ Церовић, Љубивоје, *Срби у Коморану*, Прометеј, Нови Сад, 2011, 57.

²² Динко, стр. 125.

²³ Више види у *Историја српског народа*, трећа књига, први том, Српска књижевна задруга, Београд, 1994, 548.

²⁴ Кратко о српским ..., стр. 1

²⁵ Више види у Церовић, Љубивоје, *Срби у Коморану*, Прометеј, Нови Сад, 2011, 76–80.

²⁶ Више види у Српски јерарси, 255.

²⁷ Епископ темишварски Антоније Нако је рођен као Александар Нако, од оца Јована и мајке Јелене. Завршио је гимназију, студирао философију и право, а по положеном адвокатском испиту, завршио је и Карловачку богословију. Замонашен је 1844. године, рукоположен за јерођакона, а пет година касније за јеромонаха. Предавао је у Карловачкој богословији, био је управитељ Карловачке гимназије. Архимандрит је постао 1853. године, био је старешина више манастира, учествовао је на Благовештенском сабору 1861. године. За епископа темишварског је изабран 1864. године, а управу над епархијом је преузео 1865. године. Као архијереј настојао је да се епархија мало више уреди. На његову молбу, Свети Синод му је дозволио да се 1869. повуче из здравствених разлога. Изгледа да је још 3 године некако управљао епархијом. После одласка из епархије, настанио се у Лозани у Швајцарској. Тамо је и умро 22. априла 1900. године. Сахрањен је у Лозани, а захваљујући залагању господина Стевана Бугарског и владике Саве шумадијског, пренет је у српску Саборну цркву у Темишвару, 1995. године. Више види у Бугарски, Стеван, *Владика Антоније (Нако), епископ темишварски*, Темпус, Темишвар, 2010.

²⁸ Стара црква је била тесна за велику и напредно српску заједницу, а већ је била склона и паду. Проблем је настао када се подизању цркве енергично успротивио острогонски надбискуп Миклош Чаки, те је уследила дипломатска борба око добијања дозволе за подизање цркве. Више види у Церовић, Љубивоје, *Срби у Коморану*, Прометеј, Нови Сад, 2011, 84–85.

²⁹ Недатиран и непотписан извештај о црквеној општини у Комарну из 1923. године, на чешком језику. Архив епархије жичке, несрећена грађа, Заоставштина проте Милоја Црвчанина. О епископу Дионисију Новаковићу види у Српским јерарсима, 167–168.

³⁰ САВА, епископ шумадијски, *Инвентар ...*, стр. 77.

у барокном стилу, „с лепом каснобароковом дуборесбаријом иконостаса са утицајем рококо-стила“.³¹ Иконостас су радили српски, бугарски и руски мајстори. Једна грчка икона, извезена на сомоту, била је поклон патријарха Макарија Соколовића. Црква је на поду имала и звезду, коју су имале још само цркве у Јерусалиму и Цариграду.³² „Овај храм је према тадашњем инвентарским забелешкама поседовао скупоцене и дивне црквене реликвије из најстаријих времена, од разних војвода добио је многобројне привилегије, имао је свога свештеника, женски манастир, школу и богате племените вернике, који су као генерали, команданти тврђаве били именовани у чин државних градоначелника.“³³

Иначе, Комарно и Трнава у Словачкој били су у Будимској епархији СПЦ.

Вреди напоменути да су у јужној Словачкој, у Дунајској Стреди, били најсевернији поседи деспота Ђурђа Бранковића. У Словачкој су своје имање имали и деспот Павле Бакић (родом из Венчаца у Шумадији), који је погинуо у борби са Турцима, те кнез Михајло Обреновић (1839–1842).

Срби су уживали „поштовани положај у граду“ због војних заслуга према угарским владарима, те се део града где су подигли цркву, називао „Racz-varos“ или на немачком Ratzenstadt. Главна улица у Комарну, до 1914. године, звала се „Српска улица“.³⁴

Постоје извештаји да су црква и парохијска зграда 1848. године претрпели пожар.³⁵ Вероватно су уследили радови на оправци цркве, чим се узима да данашњи изглед цркве потиче из 1851. године.

Парохија је званично регистрована по угарском закону 1861. године. Крајем XIX века (од 1881. до 1892. године) парох у Комарну био је Владимир Ракић, а последњи парох у Комарну био је Теофан Жакић, који је умро 1897. године. У току рата служена је света литургија „сваке године“.³⁶

Срби из Комарна и околине третирани су као и други Срби у Аустро-угарској. Били су слати на фронт или прогоњени и затварани. У близини града, у Нађмеђеру, отворен је логор за српске војнике и српске цивиле. Ту су довођене и сатиране читаве породице. Страдало је око 7 000 Срба у овом логору. После Првог светског рата овде је подигнута капела и уређено гробље.³⁷

Црквена општина у Комарну је после Великог рата опстала, али више није имала свога свештеника. Повремено је долазио да служи владика будимски или свештеник кога би он послао. Црквена општина је званично имала 100 парохија-

³¹ Срби су помагали своју цркву било празницима, било уочи поласка на пут, за свог живота прилажући за покој душа својих ближњих, или после смрти остављајући цркви некретнине или новац. Такође су Коморанци помагали и српске манастире, и манастир Хиландар на Светој Гори. Редовно су издржавали свештеника и учитеља.

³² Ракочевић, Бранко Н., *Путићојиси кроз наша гробља у Мађарској и Чехословачкој*, Београд, 1992, 66.

³³ САВА, епископ шумадијски, *Инвентар ...*, стр. 77.

³⁴ Ракочевић, Бранко Н., *Путићојиси кроз наша гробља у Мађарској и Чехословачкој*, Београд, 1992, 64. Остао је податак да се ова улица после Првог светског рата звала „Нандорова улица“ ...

³⁵ Недатиран и непотписан извештај о црквеној општини у Комарну из 1923. године, на чешком језику. Архив епархије жичке, несређена грађа, Заоставштина проте Милоја Црвчанина.

³⁶ О цркви у Комарну од 1900. до 1921. године водио је рачуна Петар Чорић из Комарна, који се 1921. године преселио у Велики Бечкерек (данашњи Зрењанин). После њега бригу о цркви је преузео капетан Владимир Николић из Комарна. Недатиран и непотписан извештај о црквеној општини у Комарну из 1923. године, на чешком језику. Архив епархије жичке, несређена грађа, Заоставштина проте Милоја Црвчанина. Занимљиво је да је у Комарну у току Великог рата боравио и књижевник Милош Црњански.

³⁷ Део гробља су локалне Мађарске власти предале Кинолошком друштву за трку паса, али су власти Словачке после интервенције српске амбасаде 2001. године, поништиле ову одлуку.

на, што из Комарна што из околних места.³⁸ За упоређење, 1715. године од 8 000 становника било је 2 500 Срба, по попису из 1826. године од 10 000 становника Срба је било 1 200, а по попису из 1869. године у Комарну је било само 112 Срба.³⁹ На нестајање Срба у Комарну највише је утицало одсељавање војника након одмицања границе од Комарна, и временом асимилација, првенствено српског племства.

Зна се да је 1923. године црквена општина имала цркву, кућу, двориште, башту и гробље. Православних је тада било у Комарну око 20–25 душа, а са досељеним Србима, Русима и Украјинцима око 60 верника, од којих су неки живели по околним селима.⁴⁰ Годишњи приход црквене општине био је око 16 000, а расходи су годишње прелазили 15 000 круна. Црквеној општини је дакле годишње остајало 870 круна, што је било недовољно да свештенику покрије само трошкове пута до Комарна. Свештеник је годишње долазио да служи 4 пута, и 1923. године то је био свештеник Бикар Радивој из Будимпеште. Те године је по потреби у Комарну служио и свештеник Савченко Онисифор, са пребивалиштем у Братислави.⁴¹

Следеће године парохија коморанска је заведена и у Шематизам Српске цркве као парохија шесте класе будимске епархије, са 37 верника и филијалама у Братислави, Ђуру и Трнави. Водила се као упражњена, а опслуживао ју је пештански парох Радивој Бикар.⁴²

Све до 1948. године ова црквена општина припадала је будимској епархији, а на службеним печатима је био натпис написан српском ћирилицом. Након политичких сукоба 1948. године, а посебно од када су Руси дали аутокефалност Чехословачкој цркви 1951. године, будимска епархија није више вршила управу над овом црквеном општином. Печат из 1951. Године написан је већ на словачком језику.

За време комунистичке власти није дозвољавано да се у цркви одржава богослужење, и тек је 1991. године обновљена парохија и служено је после дуго времена. Године 1966. склопљен је уговор са државом да се црква користи као музеј, са могућношћу одржавања богослужења — што комунисти нису признавали и дозвољавали.⁴³

Протојереј Илија Качур, професор прјашевског Богословског факултета предао је, по благослову тадашњег чехословачког митрополита Доротеја, меморандум о положају Чехословачке Православне Цркве патријарху Герману (преко митрополита Дамаскина). Затим је патријарха Германа усмено известио о слабим финансијама Чехословачке Православне Цркве и замолио да се новчана помоћ и потребне утвари шаљу на Митрополитски Управни Одбор. Затим је препоручио да се прода Коморански храм, који је припадао Српској Православној Цркви, и да се новац добијен за тај храм упути „преко Уреда за историјске споменике у Братислави — Митрополитском Управном Одбору“. Предложио је и „да треба настојати да српско (југословенско) грађевинско предузеће изгради Православни храм у Кошицама (Словачка), пет мањих храмова у окупљеним градовима, а по селима око два-

³⁸ Недатиран и непотписан извештај о црквеној општини у Комарну из 1922. године, на чешком језику. Архив епархије жичке, несрећена грађа, Заоставштина проте Милоја Црвчанина.

³⁹ Церовић, Љубивоје, *Срби у Комарну*, Прометеј, Нови Сад, 2011, 98.

⁴⁰ Недатиран и непотписан извештај о црквеној општини у Комарну из 1923. године, на чешком језику. Архив епархије жичке, несрећена грађа, Заоставштина проте Милоја Црвчанина.

⁴¹ Недатиран и непотписан извештај о црквеној општини у Комарну из 1923. године, на чешком језику. Архив епархије жичке, несрећена грађа, Заоставштина проте Милоја Црвчанина.

⁴² Прота Радивоје Бикар је рођен 1873, а рукоположен 1899. године. За протојереја је произведен 1920. године. Шематизам Источно православно Српске Патријаршије по подацима из 1924. године, Свети Архиепископски Синод, Сремски Карловци, 1925, 86–87.

⁴³ Кратко о српским..., стр.2

десет догомоља (капела)⁴⁴. За тај пројекат је требало 35 милиона чехословачких круна и био је добродошао сваки дар и од Српске православне Цркве и од других православних цркава. Предложио је и сарадњу преко богословских институција и поклониčkih путовања по манастирима Србије.⁴⁵

Исте предлоге патријарху је послао и митрополит Доротеј, само што је предложио да Српска црква прода и још неку другу имовину у Чехословачкој (на пример своју имовину у Комарну, Трнави и тд.) како би помогли Православну Цркву у Чехословачкој.⁴⁶

Те 1969. године, црква у Комарну била је „потпуно исправна и снабдевена свим богослужбеним потребама за служење“.⁴⁷ Служило се у њој ретко — једном у години, две. Црква је била под заштитом чехословачке државе, као културно-историјски споменик, а о њој се бринуо неки Маршаловић, пензионисани капетан речне пловидбе, који је ту становао и чувао је.⁴⁸

У цркви у Трнави није се служило, а црквене утвари су или пренете у Комарно, или су биле разграбљене. Епископ Макарије Сремски је у једном свом извештају Светом Синоду 1969. године, за имовину Српске Цркве у Трнави написао: „...у Трнави поред ове цркве постоји већи број кућа и дућана који су власништво Српске Православне Цркве (односно Будимске епархије), и које је Чехословачка држава бесправно и противзаконито национализовала. Кажемо „бесправно и противзаконито“ јер је имовина која припада некој цркви из друге државе не може национализовати, нити одузети без споразума са том Црквом и државом. Сматрамо да би целу ову ствар требало испитати и предати суду — јер нам је речено да те куће представљају доста велико богатство“. Још је Свети Синоду предложио да, по прибављању доказа о власништву, преко Амбасаде или неког адвоката, покрене тужбу за враћање противзаконито национализоване имовине Српске Православне цркве у Трнави или постизање споразума о новчаној надокнади за национализоване некретнине.⁴⁹

Почетком 1975. године, митрополит Доротеј је писао патријарху Герману акт: „Епархија наше цркве у Прешову, Словачка, нам је саопштила, да државно предузеће СТАВОИНВЕСТА, Браслава, хоће да купи гробље и кућу Српске православне цркве у Комарну, Словачка, за цену Кчш. 39.137. — ради изградње на том месту стамбених кућа. Купни договор је потписао управник овог иметка Српске цркве г-н Станислав Маршаловић, те још треба да га потпишем и ја у име Митрополитског савета. Новац ће бити депониран на рачуну Православне црквене општине у Комарну, разуме се да ће бити у диспозицији Српске цркве. Државна фирма Ставоинвеста према чл. Законима има право да ово имање социјализира. Због тога молим Вашу Светост, да ми братски дозволи, да потврдим купни договор“.⁵⁰

Поводом тог дописа, Свети Синод Српске Православне цркве контактирао је српског администратора епархије будимске, епископа бачког Никанора, и поводом

⁴⁴ Запис о посети протојереја Илије Качура Његовој Светости Патријарху Српском Господину Герману, Београд, 9/22. март 1969. година, запис саставио јеромонах Данило Крстић. АСин.

⁴⁵ *Истѿо.*

⁴⁶ Допис митрополита прашког Доротеја патријарху српском Герману, од 23. априла 1969. године. АСин.

⁴⁷ Извештај епископа сремског Макарија Светом Архиепископском Синоду Српске Православне Цркве, о учешћу на свечаностима 1100-годишњице смрти св. словенског учитеља и равноапостола Ђирила, од 5. јуна 1969. године, АСин.

⁴⁸ *Истѿо.*

⁴⁹ *Истѿо.*

⁵⁰ Митрополит прашки Доротеј Патријарху српском Герману, Праг, бр. 142/75 од 3. фебруара 1975. године, АСин.

тога је у списима Св. Синода забележено: „Његово Преосвештенство Епископ бачки Г. Никанор, адм. Еп. Будимске каже да је Комарно увек било, у канонском погледу, у саставу Будимске епархије.“⁵¹

Свети Архијерејски Синод могао је једино да констатује „да је то већ свршена ствар“, те да зато захтеву митрополита Доротеја треба удовољити.⁵² Одлука је послата епископу Никанору, који је затим писао Св. Синоду: „...умољава се Свети Архијерејски синод да, у смислу прописа чл. 101 тач. 10 Устава Српске православне цркве, позитивно одговори Његовом Високопреосвештенству Митрополиту прашком и целе Чехословачке Господину Доротеју, те да сагласност за отуђење некретнина, с тим да се новац депонује у новчаном заводу у корист Српске православне цркве, а нама пошаљу извештај ради спровођења одговарајућег књижења у нашем књиговодству“.⁵³

Митрополиту Доротеју је патријарх српски послао допис, у коме га је овластио „да у име Српске православне цркве потпише купопродајни уговор за изнето, а примљени новац да се депонује код одговарајућег новчаног завода и служи за одржавање светог храма у Комарну“.⁵⁴ Митрополит Доротеј се захвалио патријарху Герману, обавестивши га да је чехословачко државно предузеће Ставоинвест из Братиславе уплатило новац „за откуп гробља и куће у Комарну“.⁵⁵

Савремено доба

У Комарну је, по попису из 1991. године, живело само 22 православаца (од тога неколико Срба, Бугара и Македонаца). Године 2001, по писању владике Саве, у Комарну је ова црквена општина имала 33 жива члана, од чега шесторо деце.⁵⁶ По попису из 2011. године, у Комарну живи 106 православаца.⁵⁷

Црквени живот је данас обновљен. У Комарну се у православној цркви служи од 1998. године. Парохијски свештеник из Црквене општине у Трнави служи повремено у Комарну. Комарно данас подпада под јурисдикцију прешовске епархије Православне цркве чешких земаља и Словачке.

Литература

Патријарх српски Арсеније III Чарнојевић и Велика сеоба Срба 1690. године, Свети Архијерејски Синод Српске Православне Цркве, Београд, 1997.

Давидов, Динко, Споменици будимске епархије, Просвета-Београд, Републички завод за заштиту спменика културе-Београд, Балканолошки институт САНУ-Београд, Матица српска-Нови Сад, 1990.

Ново Томић, „Спомени у Комарну“, *Даница, српски народни илустровани календар* (1997), 411–415.

⁵¹ Син. Бр. 425 од 11. фебруара 1975. године, АСин.

⁵² Син. бр. 425 од 28. фебруара 1975. године, АСин. Тога има и у САВА, епископ шумадијски, Инвентар ..., напомена 11, стр.81.

⁵³ Допис епископа бачког Никанора Светом Синоду СПЦ, Син. Бр. 57 од 1. марта 1975. године, АСин.

⁵⁴ Допис патријарха српског Германа митрополиту Доротеју, Син. Бр. 659 од 4. марта 1975. године, АСин.

⁵⁵ У допису је писало да је уплаћено 39 137 чехословачких круна. И даље: „Ова је сума на рачуну Митрополитског Савета, те је на расположењу Српске цркве. Шта се тиче одржавања светог храма у Комарну, надамо се да ће у случају потребе финансијски помоћи државна звања према прописима наших црквених закона.“ Допис митрополита прашког и целе Чехословачке Доротеја патријарху Герману, Чис. Једн. 142/75 од 12. маја 1975. године, АСин.

⁵⁶ САВА, епископ шумадијски, Инвентар ..., напомена 11, стр.81. По Бранку Ракочевићу, у Комарну је 1920. године живело 10 српских породица, а по попису из 1953. године више ни једна српска породица. Ракочевић, Бранко Н., *Путописи кроз наша гробља у Мађарској и Чехословачкој*, Београд, 1992, 64.

⁵⁷ По попису из 2011. године, Комарно има 103 995 становника.

САВА, епископ шумадијски, „Инвентар Српске православне црквене општине у Комарну из 1886. године“, *Гласник* 4 (април 2001).

Бугарски, Стеван, *Владика Анђоније (Нако), епископ тимшоварски*, Темпус, Тешвар, 2010.

Историја српског народа, трећа књига, први том, Српска књижевна задруга, Београд, 1994.

Ракочевић, Бранко Н., *Путописи кроз наша јрбља у Мађарској и Чехословачкој*, Београд, 1992.

Церовић, Љубивоје, *Срби у Коморану*, Прометеј, Нови Сад, 2011.

Tichon, biskup komár nansky, „Pravoslávie na zapádnom Slovensku“, *Pravoslávni kalendar Ročenka* 2007, 89–92.

Шематизам Источно православне Српске Патријаршије по подацима из 1924. године, Свети Архијерејски Синод, Сремски Карловци, 1925.

Архив Светог Архијерејског Синода Српске Православне Цркве.

Архив Музеја Српске Православне Цркве.

Архив епархије жичке Српске Православне Цркве.